

מאת יהודה בן-צור

מבצע 'אטלס'

מבצע הובלת רכש נשק מאלג'יר לארץ בספינה Apuania (מונעת פחם, משקל: 282 טון [קבולת של כ- 400 טון], נבנתה ב- 1917, שם קודם: ex-Gianni מ-1943, נמל בית: נאפולי) שנחכרה לביצוע המבצע בחודשי מאי - יוני 1948

מועד הגעה למעגן ת"א: 5 ביוני 1948.
המלווים: פיני אשוח ואברהם ליכובסקי, 'הגדעוני' - פלי"ם.

המטען: 13 מקלעים כבדים הוצ'קס וכדורים (הרישום בכתב ידו של שאול מאירוב-אביגור, מרכז הרכש באירופה)¹.

- 17 -

תאריך: 7/יוני/48
מס': 28/2/48 א.ס.א.

	13,2	הוצ'קס	13
	13,2	כדורים	300.000
	6,5	כדורים	1.000.000

ב- 15.3.1948 רשם ב-ג ביומנו: "מיהודה [ארזי] באה סוף סוף ידיעה... התקשר [בחוזת] על תותחים 75 מ"מ עם תחמושת לקבל בנמל צרפתי [אלג'יר]. גם זה יישלח באוניה נפרדת [רקס] בהפלגתה השנייה".

כחודש וחצי לאחר ההתקשרות הנ"ל נחכרה² בנאפולי הספינה Apuania שכונתה 'אטלס' למשימת רכש חד-פעמית ונשלחה לנמל אלג'יר, אליו היא הגיעה סמוך ל-15 במאי 1948.

ב-20.5.1948 דווח זאב שינד, מבכירי 'המוסד לעליה ב' לב-ג': "ב-22 בחודש [מאי] תצא אוניה שנייה של 'אלון' [כינוי של יהודה ארזי]. 13 הוצ'קס [מקלעי 13.2 מ"מ. שניים נוספים נשלחו ב'הזקן', שהגיעה ארצה ב-25.5]... 300.000 כדורים, 1 מיליון כדורים איטלקים. 10 ת. [תותחים] 75 מ"מ (התחמושת כבר בארץ)". התחמושת לתותחי ה-75 מ"מ הגיעה קודם לכן, ב-13.5, בהפלגתה הראשונה של 'בוריאה' ואילו התותחים הגיעו לבסוף בהפלגתה השנייה של 'רקס', שהגיעה ארצה כשבוע לפני 'אטלס', ב-30 במאי 1948³.

ב-24.5, נראה היה שתוכניות ארזי הולכות ומשתבשות. כעשרה ימים לאחר הגעת הספינה לנמל אלג'יר, הבריק ארזי לגלילי: "נסיעת Apuania התבטלה מסיבות טכניות. המטען יגיע באיחור של שמונה ימים באוניה אחרת...". ארזי לא הסביר את הסיבות לביטול

¹ 'מחברות שאול'. א"צ, עמ' 17.

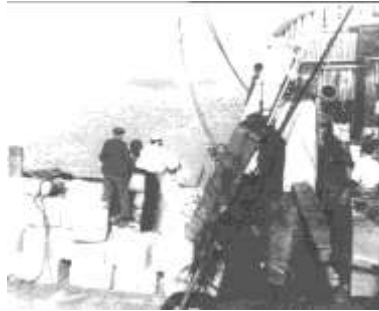
² פיני זזה, 'המשימה רכש', עמ' 198, מציין שהיה זה "משלוח מוסווה" שבתעודות נרשם כ...מיועד לניקרגואה.
³ במסמך בלתי מזוהה בכתב-יד נכתב על מטען 'אטלס': "13 מכונות כפולות כבדות כמו אלו... שהביא דוד'לה [בן-חורין]". הכוונה ל-2 מקלעי הוצ'קס 13.2 מ"מ, שהובאו ע"י 'הזקן' ב-25.5.48. במטען זה ב'אטלס' אמורים היו להגיע גם "10 תותחי 75 מ"מ שהועברו ל'סידיני' [מרסיי]", שהגיעו לבסוף ב'רקס' ב-30.5.48 (מהצלבת המידע הכלול ב"מסמך", הוא נראה לי כאוטנטי ואמין).

ואין בידינו הוכחות שהספינה נצטוותה לחזור מאלג'יר; ואכן יומיים לאחר מכן, ב-26.5.48, דווח 'הסיני', עזריהו ארנן, עוזרו של גלילי ש"נתקע" באירופה, לב-ג: "אונית 'אלון' [תגיע] עד 31 בחודש זה", אך למחרת היום, ב-27.5.48, דווח יהודה בן-חורין שבא מפראג, לב-ג: "ל'אלון' יש 10 תותחים 75 מ"מ באלג'יר [משקל המטען כ- 170 טון]. הקושי בהוצאתם הוא שהאוניה צריכה להיות מסוגלת [כביכול] להגיע לארץ היעודה (ניקרגואה)". כאמור תותחים אלו לא הגיעו ב'אטלס'.

נקל לשער את מצב רוחו של ב-ג בימים שלאחר פלישת צבאות ערב. הדווחים הנ"ל לא הוסיפו לבריאותו, אך "סוף טוב הכול טוב" - הקושיים הסתדרו, כעולה מעדותו של ארזי בתחילת שנות ה-50: "15 מכונות הירייה נקנו בפאריס ע"מ לקבל אותן באלג'יר... 'אפואניה' נרכשה [בפועל היא נחכרה] באיטליה ונסעה לאלג'יר... רק לאחר קשיים רבים... הצליחה לצאת [בסוף מאי] עם הנשק מאלג'יר" ולהגיע למעגן תל-אביב ב-5 ביוני 1948.

משימת ליווי הספינה הוטלה ב-6.5.48 על צמד חברי הפל"ם - פנחס אשוח, ימאי ואברהם ליכובסקי, 'גדעוני' - ע"י יהודה ארזי. בפגישה, שנערכה בבית מלון בנאפולי הם קיבלו מארזי, שהיה מוכר במקום כקונסול ניקרגואה⁴, דרכונים דרום-אפריקאים מזויפים ואקדחים והם תודרכו להתחזות בפני הצוות האיטלקי - למעט רב החובל, שהיה שותף סוד בתמורה לבונוס שהובטח לו - כזוג סטודנטים שוחרי הרפתקאות. "מעמד" זה הפריע להם להתערב ישירות בפעילות הספינה, בעיקר בעת ההעמסה. בהגיעם לנמל אלג'יר, בו הם "חגגו" את הכרזת העצמאות, הם נפגשו עם "איזה מבריאח נשק פולני ענק"⁵, שאמור היה להסדיר את ההעמסה. המשלוח, שהיה ארוז בארגזים (מעל 240) ללא מטען 'כיסוי' והיה מיועד עפ"י המסמכים ל... ניקרגואה, הגיע ארצה לאחר המתנה מורטת עצבים.

ההעמסה בנמל אלג'יר <

סמוך ליציאתה מהנמל התברר למלווים, שדבר הסוד דלף לאנשי הצוות, שהחלו לתכנן "מה לדרוש. זהב סיגריות אמריקאיות וכל מיני שטויות מהסוג הזה... [לבלימת ההסתה] הוצאנו מה-Forecastle [מגורי המלחים בחרטום] כמה מלחים... ומנהיגם נכלא באחד מתאי הספינה עד לאחר היציאה. צעד סביר, בהתחשב בעובדה, שחרף היות אלג'יריה חלק אינטגרלי צרפתי, מרבית הסווארים היו ערבים. למזלם של המלווים, היו גם אנשי צוות שלא נגררו ואף סייעו להשקטת הרוחות".

עם צאת הספינה, כביכול לקזבלנקה: "פנינו מערבה וכשהחשיך שינינו כוון... ארצה. כשהיינו במרחק... יום... הופיע מטוס... של חיל האוויר שלנו וליווה אותנו... וכשהגענו... קרוב... הופיעה אחת הספינות שלנו [קרוב לוודאי א-16 - 'אילת', אונית "הקרב" היחידה שהייתה אז לחיל הים]... הגענו לת"א. דבר כזה עוד לא היה. התרגשות אדירה"⁶. שאול, שהגיע ארצה לרגל עיסוקיו⁷, קיבל את פניהם לאחר עגינת הספינה.

משחזור לאחור של מועד הגעתה לת"א ב-5 ליוני 1948, ניתן להניח שהספינה יצאה מאלג'יר רק בסוף מאי 1948. בעת עגינתה - בשכונת לאוניה הרכש Monte-Chiaro- 'ההר', שנשאה מטען של 200 טון חומר נפץ - הותקף מעגן ת"א ע"י מטוסים מצריים.

⁴ לארזי היה דרכון ניקרגואי ולדבריו: "ב-9 במרץ [1948] קבלתי מכתב מדיקטטור ניקרגואה לקונסולים שלו באירופה להגיש לי את כל העזרה" (חט' 15 מיכל 168 מסמך 11, אי"ט). השירות לא ניתן חינם.

⁵ הרזן סטפן צ'ארניצקי, מתווך נשק ברמה בינ"ל, שפתח בפני ארזי "דלתות רבות".

⁶ "אחד מהם [ויטוריו-עמנואל סירבלה]... שלימים התחתן עם אחת 'הגדעוניות' ", חוה הירש. עדות פני אשוח מה-6.5.05.

⁷ ד. ב-ג, 'יומן המלחמה', 6.6.48: "ביום זה האיץ דב"ג בשאול בדבר רכישת כלים כבדים...".

אברהם 'הגדעוני' ואחד המלחים האיטלקים נפצעו מרסיסים (פגיעה ב'ההר' הייתה גורמת להרס רב בצפון ת"א ואכן, לאחר ההתקפה היא נצטוותה להתרחק מהמעגן ולחזור בלילה). בעת פריקת המטען צוידה הספינה בפחם – ממחסני הרכבת, שחדלה לפעול בתקופת המלחמה - שאיפשר לשלחה לדרכה חזרה. הפריקה הסתיימה תוך 48 שעות והספינה נשלחה מיד חזרה לאיטליה. את אברהם הפצוע החליף 'הגדעוני' בני גפן. בסכמו את המשלוח במחברתו רשם שאול: "נתקבל 7.6.48 משלוח 'אטלס' 28.5.48 : "13 הוצ'קס 13.2 מ"מ, 300,000 כד' 13.2 ו- 1,000,000 כד' איט' 6.5 מ"מ"מ⁸.

ברשימת "מצב הכלים ליום 25.7.1948"⁹, שנוהלה ע"י שלוחת 'המוסד' באיטליה, נרשם: "Apuania 'אטלס'. רכש. "כלי חכור שחזר מ'ארנון' [מהארץ]. בטל ההסכם אתו. גרר את 'יחיעם' [ספינת מעפילים לשעבר]. הגיע היום לנ. [נאפולי]". למחרת היום נרשם: "גררה את 'יחיעם'. גמרה את תפקידה". אין קשר בין משימת הרכש, שבוצעה ביוני לבין הגרירה, שבוצעה ביולי. ארבעה חודשים לאחר מכן, בנובמבר 1948, נקראה הספינה למשימה נוספת – גרירת 'שיעו' Scio, אונית רכש, מגליפולי לנאפולי.

⁸ "מחברות שאול", עמ' 17, א"צ.
⁹ תיק עיזבון משה זקימוביץ, 42.1, את"ה.